

چارچوب نظری توسعه فضاهای جغرافیایی (روستایی و شهری)

دکتر علی شمس‌الدینی

(عضو هیأت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت)

دکتر حامد قادرمرزی

(عضو هیأت علمی، دانشگاه کردستان)

دکتر دود جمینی

(دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی)

تابستان ۱۳۹۶

سرشناسه	شمس‌الدینی، علی، ۱۳۶۲
عنوان و نام پدیدآور	چارچوب نظری توسعه فضاهای جغرافیایی (روستایی و شهری)/ علی شمس‌الدینی، حامد قادرمرزی، داود جمینی.
مشخصات نشر	اصفهان، نشر دارخوین، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	۱۶۶ ص
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۸۰-۵۵۱-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	عمران منطقه‌ای
موضوع	Regional Planning
موضوع	شهرها - شهرستان‌ها - توسعه
موضوع	Cities and Town - Growth
موضوع	عمران منطقه‌ای - ایران
موضوع	Regional Planning - Iran
موضوع	عمران روستایی
موضوع	Rural Development
شناسه افزوده	قادرمرزی، حامد، ۱۳۵۸، جمینی، داود، ۱۳۶۵.
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶ چ ۷۷/ش ۳۹۱/HT
رده‌بندی دیویی	۳۰۷/۱۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۹۸۵۲۵

انتشارات دارخوین

چارچوب نظری توسعه فضاهای جغرافیایی (شهری و روستایی)
دکتر علی شمس‌الدینی، دکتر حامد قادرمرزی، دکتر داود جمینی

تیراژ: ۵۰۰

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۷	 پیشگفتار
۲	 فصل اول
۲	 مفاهیم و اصطلاحات کلیدی
۲	 مقدمه
۲	 نقش (کارکرد)
۳	 برنامه
۳	 برنامه ریزی
۴	 روش ها و اهداف برنامه ریزی
۵	 انواع برنامه ریزی
۵	 برنامه ریزی از نظر مدت اجرا
۶	 برنامه ریزی از نظر سطوح برنامه ریزی
۷	 برنامه ریزی در ابعاد فضایی
۷	 برنامه ریزی از نظر هدف
۸	 فرایند برنامه ریزی
۹	 فرضیه، نظریه و قانون
۱۱	 روستا
۱۴	 شهر
۱۵	 شهرهای کوچک
۱۷	 روستا - شهر
۱۸	 حوزه نفوذ
۱۸	 تعریف و تفاوت میان ناحیه و منطقه
۱۹	 تقسیمات کالبدی منطقه
۱۹	 منطقه
۲۰	 خرد منطقه

۲۰	ناحیه
۲۰	منظومه
۲۱	مجموعه
۲۱	روستا
۲۱	مفهوم برنامه‌ریزی منطقه‌ای
۲۲	تکامل برنامه‌ریزی منطقه‌ای
۲۳	اهداف برنامه‌ریزی منطقه‌ای
۲۴	فرایند برنامه‌ریزی منطقه‌ای
۲۵	اصول و ضوابط یک برنامه‌ریزی کامل منطقه‌ای
۲۵	توسعه
۲۸	توسعه روستایی
۳۰	توسعه پایدار
۳۱	توسعه و توسعه پایدار روستایی
۳۳	توانمندی‌های محیطی
۳۳	برنامه‌ریزی روستایی
۳۴	اهداف برنامه‌ریزی روستایی
۳۵	شهر و توسعه روستایی
۳۹	فصل دوم
۳۹	ارتباطات فضایی شهر و روستا
۴۵	نظریه راندینلی
۴۷	نظریه ارتباطات مکانی اولمن
۵۱	فصل سوم
۵۱	نظریه‌های سازمان فضایی
۵۳	دوایر متحدالمرکز فون تونن
۶۰	نظریه مکان مرکزی کریستالر
۶۸	نظریه قطب رشد

۷۷	فصل چهارم
۷۷	نظریات توسعه روستایی
۷۹	توسعه کشاورزی
۸۴	استراتژی توسعه پایدار کشاورزی و روستایی
۸۸	انقلاب سبز
۹۲	یکپارچه سازی اراضی
۹۴	راهبرد مراکز رشد
۱۰۰	تأمین نیازهای اساسی
۱۰۳	شماره توسعه روستایی
۱۰۵	راهبرد فضایی - منطقه ای
۱۰۷	راهبرد توسعه روستا شهری
۱۱۳	نظریه شهری کوچک
۱۱۷	وزنه شهر کوچک در برنامه ای توسعه منطقه ای
۱۱۹	نقش شهرهای کوچک
۱۲۸	رویکرد کارکردهای شهری در توسعه روستایی
۱۳۵	راهبرد شبکه منطق های
۱۴۱	فصل پنجم
۱۴۱	نتیجه گیری
۱۵۰	منابع

در بی بروز ناپسامانی‌های حاصل از عدم توجه به آمایش سرزمین و حفظ تعادل بین نواحی مختلف کشور و نیز توجه بیش از حد برنامه‌ریزان و مدیران جامعه به شهرها و غفلت از فضاهای روستایی فاصله زندگی شهری از حیات روستایی افزایش یافت؛ که این موجب تشدید نابرابری‌های مکانی - فضایی درون نواحی مختلف گردید. از طرفی، عواملی مانند مقیاس کوچک و تراکم کم سکونتگاه‌های روستایی، کاهش اشتغال و درآمد در بخش کشاورزی، فاصله زیاد، انزوای جغرافیایی، ضعف راه‌های ارتباطی و سیستم حمل و نقل مناسب، اجرای سیاست‌های لازم برای بهبود کیفیت زندگی روستاییان را پیچیده‌تر کرده است. از این رو بروز نابرابری و عدم توجه به روستاها در درون ناحیه موجب ضعف و تسریع روند نابرابری بین کانون‌های سکونتگاهی و بالطبع ایجاد عدم تعادل فضایی درون ناحیه و یک سویه شدن جریان خدمات، سرمایه، اطلاعات و جمعیت به سمت کانون‌های شهری گردیده است. بدین ترتیب سکونتگاه‌های روستایی با دامنه حداکثری از فقر، نابرابری و عقب ماندگی مضاعف در قیاس با دیگر مراکز جمعیتی کشور نیازمند برنامه‌ریزی و فراهم آوردن شرایط و امکانات مناسب جهت گسستن از زنجیره فقر، بی‌عدالتی فضایی و بهبود رفاه اجتماع هستند.

در راستای بهبود عدم تعادل فضایی و منطقه‌ای بان - سکونتگاه‌های روستایی و شهری، آشنایی با دیدگاه‌های و نظریات توسعه فضایی جغرافیایی، از الزاماتی است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان توسعه روستایی و شهری قرار گیرد. با این وجود شواهد نشان می‌دهد اکثر جغرافیدانان از بنیان‌های نظری و دیدگاه‌های مرتبط با توسعه سکونتگاه‌های انسانی، دور شده و به نوعی این بنیان‌های نظری را در مطالعات خود مورد استفاده قرار نمی‌دهند. بررسی علل دوری جغرافیدانان از بنیان‌های نظری و فلسفی فضاهای جغرافیایی دلایل متعددی دارد که بحث در

ارتباط با آن خارج از توان کتاب حاضر است. شاید توجه محققان گرایش‌های مختلف علم جغرافیا به مطالعات کمی و به‌ویژه مطالعاتی میدانی بدون توجه به عوامل جغرافیایی به‌ویژه در دهه اخیر، از علل اصلی دور شدن محققان از بنیان‌های این علم گسترده باشد.

با توجه به دغدغه نگارندگان در خصوص دوری محققان علم جغرافیا از دیدگاه‌های و نظریات مربوط به توسعه سکونتگاه‌های روستایی و شهری، کتاب حاضر با هدف اصلی توجه بیشتر محققان گرایش‌های مختلف علم جغرافیا و همچنین سایر محققان مرتبط با توسعه روستایی، شهری و منطقه‌ای، به دیدگاه‌ها و بنیان‌های مرتبط با توسعه نگاشته شده است. کتاب حاضر در پنج فصل تدوین شده است.

در فصل اول مفاسیم کلی مرتبط با توسعه سکونتگاه‌های انسانی از جمله توسعه، توسعه روستایی، توسعه پایدار، برنامه و برنامه‌ریزی، برنامه، سکونتگاه‌های شهری و روستایی و ...، بیان شده است. در فصل دوم کتاب نظریات مرتبط با ارتباطات فضایی شهر و روستا مورد بحث قرار گرفته است. در فصل سوم کتاب حاضر، نظریات مرتبط با سازمان فضایی از جمله نظریه مکان مرکزی و نظریه قطب رشد مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل چهارم کتاب نظریات توسعه روستایی به صورت مفصل مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت در فصل پنجم کتاب یک نتیجه‌گیری کلی از مطالب ارائه شده به کارش درآمده است. با توجه به محتوی مطالب گنجانده شده در کتاب حاضر، محققان و دانشجویان رشته‌های مختلف از جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و شهری، توسعه روستایی، توسعه منطقه‌ای، برنامه‌ریزی شهری و ... می‌توانند از مطالب کتاب حاضر استفاده نمایند. لازم به ذکر است با وجود اینکه نگارندگان سعی کرده‌اند در تدوین کتاب حاضر از مهم‌ترین منابع داخلی و خارجی مرتبط با موضوع مورد بحث استفاده

نمایند، بر این عقیده هستند که مطالب ارائه شده خالی از ایراد نبوده و از خوانندگان محترم تقاضا دارند پیشنهادها و انتقادهای سازنده خود را به اطلاع نویسندگان کتاب برسانند.

دکتر علی شمس‌الدینی، دکتر حامد قادرمرزی و دکتر داود جمینی

تابستان ۱۳۹۶

www.ketab.ir